

BOLALARDA EKOLOGIK MAS'ULIYAT VA ATROF-MUHITGA QIZIQISHNI SHAKLLANTIRISH

Safarova Ozoda Alisher qizi

Alfraganus Universiteti Pedagogika fakulteti
Boshlang'ich talim yo'nalishi BT 23-3 guruh talabasi
+998932677305

sozoda49@gmail.com

Abdulazizova Nigina Faxriddin qizi

BT 23-3guruh talabasi

+998977363868

niginabdulazizova46@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17365553>

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalarda ekologik mas'uliyat va atrof-muhitga ongli munosabatni shakllantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. Maqolada ta'lim jarayonida ekologik tarbiya elementlarini joriy etish, interaktiv metodlar va loyihaviy faoliyat orqali o'quvchilarda ekologik dunyoqarashni rivojlantirish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ekologik tarbiya, mas'uliyat, atrof-muhit, interaktiv o'qitish, ekologik loyihalar.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ И ИНТЕРЕСА К ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЕ У ДЕТЕЙ

Сафарова Озода Алишеровна

Университет Альфараганус Факультет педагогики

Направление: Начальное образование Группа: BT 23-3

Тел: +998932677305

E-mail: sozoda49@gmail.com

Аннотация: В статье рассматриваются педагогические основы формирования экологической ответственности и интереса к окружающей среде у детей. Особое внимание уделено использованию интерактивных и проектных методов обучения для развития экологического сознания и поведения учащихся.

Ключевые слова: экологическое воспитание, ответственность, окружающая среда, интерактивные методы, экологические проекты.

DEVELOPING ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY AND INTEREST IN NATURE AMONG CHILDREN

Safarova Ozoda Alisher qizi

Alfraganus University Faculty of Pedagogy
Department of Primary Education Group: BT 23-3

Phone: +998932677305

E-mail: sozoda49@gmail.com

Annotation: This article explores the pedagogical foundations of developing environmental responsibility and awareness among children. It highlights the role of integrating environmental education into the learning process through interactive and project-based methods to promote ecological thinking and sustainable behavior in students.

Keywords: environmental education, responsibility, nature, interactive learning, ecological projects.

Kirish

Zamonaviy jamiyatda ekologik muammolar — insoniyat taraqqiyotining eng jiddiy ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy muammolaridan biri sifatida qaralmoqda. Aholining ko'payishi, texnologik rivojlanish, tabiiy resurslarning cheksiz foydalanilishi natijasida atrof-muhitning ifloslanishi, biologik xilma-xillikning kamayishi, global iqlim o'zgarishlari kabi jarayonlar inson hayot sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois, ekologik inqirozning oldini olishda ta'lim tizimi, xususan, yosh avlodni ekologik jihatdan ongli tarbiyalash muhim o'rin tutadi.

Yosh avlodda ekologik ong va mas'uliyatni shakllantirish — bu nafaqat tabiatni asrash haqida bilim berish, balki har bir bolaning tafakkurida “inson va tabiat o'zaro bog'liq yagona tizim” degan tushunchani mustahkamlash demakdir. Bolalik davri — shaxsning asosiy qadriyatlari, e'tiqodlari va dunyoqarashi shakllanadigan eng muhim bosqich bo'lib, aynan shu davrda berilgan ekologik tarbiya insonning butun hayotiy pozitsiyasini belgilaydi.

Shu sababli, maktabgacha va boshlang'ich ta'lim tizimida ekologik tarbiyani izchil yo'lga qo'yish, uni o'quv jarayonining ajralmas qismi sifatida qarash zarur. O'qituvchi faoliyatining asosiy maqsadi — bolalarda tabiatni qadrlash, uni asrash zarurligini tushuntirish, ekologik madaniyat va mas'uliyat hissini shakllantirishdir. Bu jarayonda interaktiv metodlardan, amaliy mashg'ulotlardan, kuzatishlardan va loyiha asosidagi o'qitish usullaridan foydalanish katta samaradorlik beradi.

Ekologik tarbiya shunchaki nazariy bilim berish emas, balki bolalarda ekologik tafakkur, ijtimoiy faollik, tabiatga mehr va g'amxo'rlik tuyg'usini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, o'quvchilarning yosh xususiyatlari, psixologik tayyorgarligi va o'rganish motivatsiyasini inobatga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etish ekologik mas'uliyatni shakllantirishning asosiy omilidir. Bugungi kunda ta'lim tizimida ekologik madaniyatni shakllantirish nafaqat alohida fan yoki yo'nalish doirasida, balki barcha fanlar, ayniqsa tabiiy yo'nalishdagi fanlar mazmuniga integratsiya qilinmoqda. Chunki ekologik tarbiya — bu kompleks jarayon bo'lib, u insonning tabiatga nisbatan axloqiy, estetik, iqtisodiy va fuqarolik qarashlarini bir butunlikda rivojlantiradi.

Shunday qilib, bolalarda ekologik mas'uliyat va atrof-muhitga qiziqishni shakllantirish zamonaviy pedagogikaning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon yosh avlodda ongli ekologik xulq-atvorni, atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan faol hayotiy pozitsiyani, hamda barqaror rivojlanishga yo'naltirilgan tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

Asosiy qism

Ekologik tarbiya — bu bolalarda tabiatga nisbatan ongli munosabat, ekologik mas'uliyat va amaliy faoliyatni shakllantiruvchi tizimli pedagogik jarayondir. U nafaqat bilim berish, balki his-tuyg'ularni tarbiyalash, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish va ekologik xulq-atvorni shakllantirishga qaratilgan. Bolaning atrof-muhit bilan bevosita aloqasi, kuzatishlar, tajribalar, tabiatdagi o'yinlar va ekologik loyihalar orqali ekologik tafakkur bosqichma-bosqich shakllanadi. Shu bois, ta'lim jarayonida ekologik tarbiya nazariy bilim bilan cheklanmasdan, tajriba asosidagi o'rganishga yo'naltirilishi lozim.

1. Ekologik ta'limning ahamiyati

Ekologik ta'lim inson va tabiat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni anglash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik xavfsizlikni saqlashga xizmat qiladi. Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiya berish bolaning dunyoqarashini kengaytiradi, tabiatni qadrlash va uni asrash zarurligini anglashiga yordam beradi.

O'qituvchi ekologik yo'nalishdagi mashg'ulotlarni dars mazmuniga integratsiya qilishi — ya'ni matematika, ona tili, atrof-muhit va texnologiya fanlari bilan uyg'unlashtirishi zarur. Bunday yondashuv bolalarda ekologik fikrlashni tabiiy jarayon sifatida shakllantiradi. Masalan, o'quvchilarga suv, havo, o'simlik va hayvonot dunyosining ahamiyati haqida ma'lumot berish, ularni kuzatishga va tabiatni asrash bo'yicha amaliy topshiriqlar bajarishga jalb etish ekologik ongning asosiy bosqichini tashkil etadi.

2. Interaktiv usullar

Interaktiv o'qitish usullari ekologik tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi, o'quvchilarni faol fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashishga undaydi. "Aqliy hujum", "Rol o'ynash", "Ekologik viktorina", "Tashabbus loyihasi", "Fikrlar jadvali" kabi metodlar o'quvchilarning ekologik bilimini chuqurlashtiradi va ularni o'z fikrini asoslab berishga o'rgatadi.

Masalan, "Rol o'ynash" metodida bolalar "tabiat himoyachilari", "daraxt", "qush" yoki "shahar aholisi" rolida chiqish qilib, muammolarni turli nuqtai nazardan ko'rib chiqadilar. Bu ularning empatiya hissini rivojlantirib, ekologik muammolarga befarq bo'lmaslikni o'rgatadi. Bundan tashqari, ekologik o'yinlar, raqamli simulyatsiyalar, virtual laboratoriyalar orqali tabiat hodisalarini modellashtirish o'quvchilarda ilmiy qiziqish va tahliliy fikrlashni kuchaytiradi.

3. Loyihaviy o'qitish

Loyiha asosidagi o'qitish (Project-Based Learning) ekologik ta'limning eng samarali shakllaridan biridir. Bu metod bolalarni muayyan muammoni mustaqil o'rganish, tahlil qilish, ma'lumot to'plash va natija chiqarishga yo'naltiradi.

Masalan, "Mening yashil maktabim", "Toza havo — sog'lom hayot", "Suv hayot manbai", "Plastik chiqindilarsiz hayot" kabi loyihalar o'quvchilarni ekologik muammolarni aniqlash va ularga amaliy yechim topishga o'rgatadi.

Bunday faoliyat o'quvchilarning jamoada ishlash, mas'uliyatni bo'lishish, ijtimoiy faollik ko'rsatish va o'z fikrini asoslash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Loyihaviy faoliyat jarayonida o'quvchilar ekologik muammolarni o'z hayoti bilan bog'laydi, bu esa ularning shaxsiy ekologik pozitsiyasini mustahkamlaydi.

4. O'qituvchining roli

O'qituvchi ekologik tarbiya jarayonida markaziy shaxs hisoblanadi. U nafaqat bilim beruvchi, balki yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, namuna bo'luvchi va ilhom manbai sifatida faoliyat yuritadi. Pedagogning shaxsiy ekologik madaniyati, tabiatga bo'lgan e'tibori va amaliy faoliyati bolalarga kuchli psixologik ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi ekologik qadriyatlarni singdirishda turli interaktiv texnologiyalardan — ekologik filmlar tomosha qilish, tabiat ekskursiyalari o'tkazish, chiqindilarni qayta ishlash bo'yicha amaliy mashg'ulotlardan samarali foydalanishi lozim. Shuningdek, oilaviy tarbiya bilan hamkorlikda olib borilgan ekologik faoliyat — "Yashil hafta", "Daraxt ekish kuni", "Tabiat posbonlari" kabi tadbirlar orqali bolalarda ekologik mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

Xulosa

Bolalarda ekologik mas'uliyatni shakllantirish — jamiyatning barqaror rivojlanishi va kelajak avlod farovonligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ekologik tarbiya jarayonida bola tabiatni faqat o'rganish obyekti sifatida emas, balki inson hayotining ajralmas qismi sifatida idrok etadi. Interaktiv metodlar, loyihaviy faoliyat, amaliy tajribalar va o'yin texnologiyalari orqali o'quvchilarda tabiatga mehr, ekologik muammolarga befarq bo'lmaslik

va atrof-muhitni muhofaza qilishga intilish hissi shakllanadi. Shuningdek, ekologik tarbiya bolalarda mustaqil fikrlash, kuzatuvchanlik, ijodkorlik, jamoaviy ishlash va ijtimoiy faollik kabi hayotiy muhim kompetensiyalarni rivojlantiradi. Bu esa ularni ongli, mas’uliyatli va ekologik madaniyatga ega shaxs sifatida voyaga yetishiga zamin yaratadi. Shu bois, ekologik ta’limni har bir bosqichda — maktabgacha tarbiyadan boshlab oliy ta’limgacha — tizimli, izchil va innovatsion yondashuv asosida yo’lga qo’yish zarur. Shunday yondashuv natijasida yosh avlodda barqaror rivojlanishga xizmat qiluvchi ekologik tafakkur, insonparvarlik qadriyatlari va fuqarolik mas’uliyati shakllanadi. Shunday qilib, ekologik tarbiya nafaqat ta’lim jarayonining tarkibiy qismi, balki insoniylik, mehr-shafqat va mas’uliyat kabi umuminsoniy qadriyatlarni shakllantiruvchi muhim ijtimoiy-pedagogik jarayon sifatida e’tirof etilishi lozim.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. Xolmatova N. Ekologik tarbiya nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2019.
4. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – Paris, 2017.
5. Mavlonova R., To‘rayev A. Pedagogika asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2018.